

не тільки тканин різного волокнистого складу, а і інших полімерних матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пушкар Г. О. Оцінка світлостійкості фіраночних поліефірних тканин / Г. О. Пушкар // Легка промисловість 2005. – №4 – С.57-57.
2. Азимова Ф. Ш. Спектральний аналіз строення растительных красителей / Ф. Ш. Азимова,

А. Ф. Демирова // Текстильная промышленность. – 2008. – №4. – С. 29-31.

3. Полярографический анализ / [Крюкова Т. А. – и др.]. – 1959. – 358с.

4. Крешков П. П. Основы аналитической химии / П. П. Крешков. – М. : Химия. – 1970. – 3. – 190с.

5. Роговин З. А. Химия целлюлозы и ее спутников / З. А. Роговин, Н. Н. Шорыгина, М. – Л., Госхимиздат, 1953. – 530 с.

УДК 369.54:331.25(477)

Бородіна Н. З.

РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджено процес становлення та розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, проаналізовано економічні, фінансові та організаційні проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення. Запропоновано стратегічні орієнтири поліпшення роботи недержавного пенсійного забезпечення України.

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, недержавний пенсійний фонд, пенсії, страхові виплати.

Borodina N. Z.

THE DEVELOPMENT OF PRIVATE PENSION PROVISION IN UKRAINE

The article examined the process of formation and development of private pension provision in Ukraine, economic analysis, financial and organizational problems of private pensions. Proposed strategic objectives of improving private pension schemes in Ukraine.

Keywords: private pensions, private pension funds, pension insurance payments.

Вступ. Запровадження та становлення системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні було розпочато з 2004 року. Така система була покликана вирішити такі стратегічні завдання, як підвищення рівня життя пенсіонерів; встановлення залежності розмірів пенсій від величини заробітку і трудового стажу; забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи; заохочення громадян до заощадження коштів на старість.

Проте, на шляху формування такої системи виявилось чимало проблем: недостатній рівень макроекономічної стабільності країни, низький рівень ефективності діяльності підприємств і система недержавного пенсійного забезпечення не набула досі достатнього розвитку.

Істотний внесок у вирішення проблем державного управління соціальним захистом і пенсійним забезпеченням зробили С. Горянська [1], Г. Волощук [3], Е. Лібанова [8], О. Палій [13], Б. Сташків [14], П. Шевчук [16] та ін. Аналізу та ролі системи недержавного пенсійного забезпечення в пенсійній системі країни присвячені дослідження таких науковців, як: Л. Момотюк [10] та інші. Проте, у перелічених працях недостатньо висвітлені проблемні питання розвитку недержавного пенсійного забезпечення та шляхів подолання цієї ситуації. Отже, метою статті є виділення основних проблем у розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення та пропозиції поліпшення її функціонування.

Для досягнення мети нами вирішено такі завдання: виокремлено причини та чинники становлення недержавного пенсійного забезпечення в Україні; досліджено організаційну структуру функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення; здійснено аналіз статистичних даних роботи недержавних пенсійних фондів на українському ринку; проаналізовано проблемні питання розвитку недержавного пенсійного забезпечення; запропоновано стратегічні орієнтири поліпшення умов розвитку недержавного пенсійного забезпечення.

Отже, підґрунтям для розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення стала недосконалість пенсійної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та пенсійного забезпечення. Зокрема основними факторами виступали: низький рівень пенсій; високі ставки пенсійних внесків; соціальна несправедливість.

Тому, Законом України від 9 липня 2003 р. № 1057-IV „Про недержавне пенсійне забезпечення” [6] закріплено механізм третього рівня трирівневої пенсійної реформи в нашій державі – недержавного пенсійного страхування.

Отже, недержавне пенсійне забезпечення було покликане відігравати надзвичайно важливу роль у забезпеченні гідного рівня життя громадян після виходу на пенсію. А також, забезпечувати економічний розвиток країни, оскільки сформовані фонди за рахунок внесків вкладників є стабільним джерелом інвестицій.

Розвиток в Україні недержавного пенсійного забезпечення був обумовлений такими чинниками:

- по-перше, демографічними. Посилення демографічного старіння населення призводить до незбалансованості демографічного навантаження на працездатне населення. Згідно зі статистичними даними, вже сьогодні на двох пенсіонерів (13,8 млн осіб) припадає усього троє працюючих (21 млн осіб). За прогнозом уряду до 2050 р. кількість пенсіонерів в Україні збільшиться у два рази [4,с.46];

- по-друге, соціальними. Серед яких: перехід до ринкової економіки зумовив відмову від принципу, на якому була побудована солідарна система: „працюючі повинні забезпечувати грошима непрацюючих”; зниження економічної активності працездатного населення; масштабна трудова міграція працездатного населення; поширення тіньової зайнятості і тіньових доходів; наявності у значної частини працюючих пільг із сплати внесків у Пенсійний фонд; низький рівень заробітної плати, високий рівень заборгованості зі сплати внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [4,с.46].

Тому у системі державного пенсійного забезпечення виникла низка проблем, які зокрема спричинили розвиток недержавної системи виплати пенсій:

- 1) недостатній розмір страхових внесків;
- 2) підвищення співвідношення непрацюючих та працюючих громадян (демографічна криза);
- 3) наявність соціальних (пенсійних) гарантій, від яких можна відмовитись;
- 4) недостатність бази (джерел) справляння пенсійних внесків;
- 5) неефективне використання ресурсів – наявність витрат, яких можна було б уникнути [7,с.294-298].

Так, з 1 січня 2004 р. в Україні запроваджено недержавний рівень пенсійної системи. Як показує досвід функціонування подібних пенсійних систем в інших країнах, національні економіки завдяки їх запровадженню зазнали істотних зрушень, а саме: позитивні кількісні та якісні зрушення на ринках праці та капіталу, зростання сукупних заощаджень та ВВП. Зокрема, значний вплив на стан економіки з боку нової пенсійної системи може мати місце завдяки ймовірності здійснення значних накопичень інвестиційних ресурсів, які є довгостроковими за своєю природою та можуть бути ефективно інвестовані в економіку країни [6].

Законом визначено, що недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

по-перше, пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;

по-друге, страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;

по-третє, банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законом [6].

Основа недержавного пенсійного забезпечення становили недержавні пенсійні фонди, які можна визначити, як юридичні особи, що мають статус неприбуткової організації, здійснюють свою діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснюють пенсійні виплати учасникам.

У системі недержавного пенсійного забезпечення фізичні особи та роботодавці можуть брати

Зберігачем цінних паперів виступає банк. Кошти вкладників зберігаються на індивідуальному

Рис.1. Структура системи недержавного пенсійного забезпечення [5,с.89]

участь добровільно. Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди, які за типами поділяються на відкриті, корпоративні, професійні. Функціонування недержавного пенсійного фонду включає низку важливих видів діяльності, в тому числі:

- визначення і впровадження політики недержавного пенсійного фонду і контроль за її дотриманням;
- адміністративне управління пенсійним фондом;
- інвестування пенсійних активів;
- забезпечення надійного зберігання пенсійних активів [6].

Структуру системи недержавного пенсійного забезпечення представимо на рис. 1.

Адміністратор недержавного пенсійного фонду (НПФ) здійснює загальне адміністрування діяльності фонду. Вкладник недержавного пенсійного фонду сплачує пенсійні внески на користь учасника [5,с.89].

пенсійному рахунку учасника пенсійного фонду, який ведеться з метою накопичення на користь учасника пенсійних коштів. Управління активами недержавного пенсійного фонду здійснює юридична особа, яка здійснює професійну діяльність з управління активами. Грошова виплата коштів учаснику недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, яка здійснюється за рахунок накопичених коштів на індивідуальному пенсійному рахунку. Такі виплати здійснюються за рахунок активів пенсійного фонду [5,с.89].

Далі проаналізуємо подальший фінансовий та економічний розвиток системи недержавних пенсійних фондів в Україні. Отже, станом на 30.09.09 до Державного реєстру фінансових установ було внесено інформацію про 109 недержавних пенсійних фондів (НПФ) та 48 адміністраторів НПФ. Протягом 9 місяців 2009 року кількість учасників НПФ відповідно до укладених контрактів зросла на 13,2 тис. осіб, або на 2,7% та на 30.09.09 склала 495,7 тис. осіб (на початок року – 482,5 тис.осіб), див.рис.2 [12].

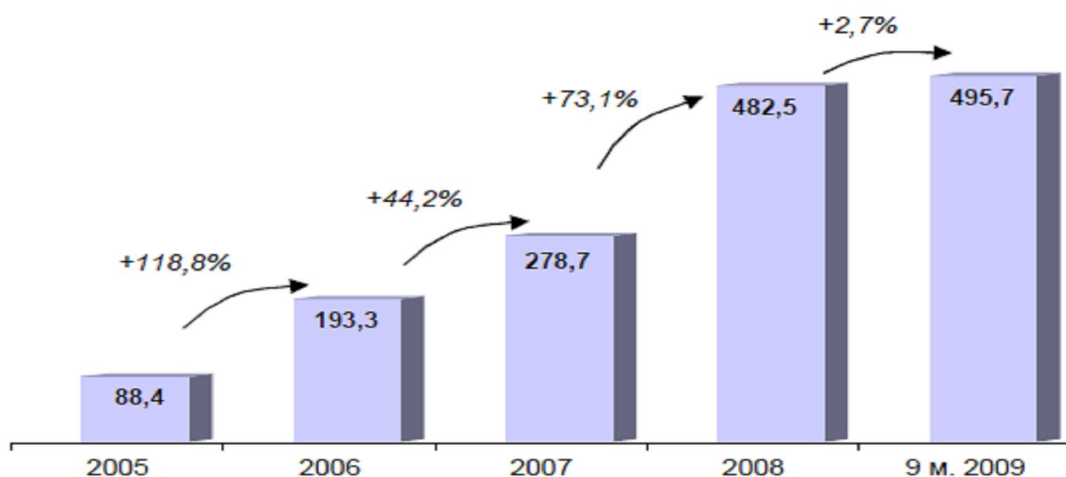

Рис. 2. Динаміка кількості учасників НПФ за 2005 – 2008 рр. та 9 м. 2009р [12]

Станом на 30.09.09 адміністраторами недержавних пенсійних фондів було укладено 62 297 пенсійних контрактів з 48 732 вкладниками, з яких 2 303 (4,7%) – юридичні особи та 46 429 (95,3%) – фізичні особи [12].

Із загальної кількості укладених пенсійних контрактів станом на 30.09.09 14,9 тис. пенсійних контрактів укладено з юридичними особами та 47,4 тис. контрактів – з фізичними особами. Порівняно з кінцем 2008 року кількість контрактів з юридичними особами збільшилась на 0,3%, з фізичними особами майже не змінилась (збільшилась на 0,004%), див. рис.3 [12].

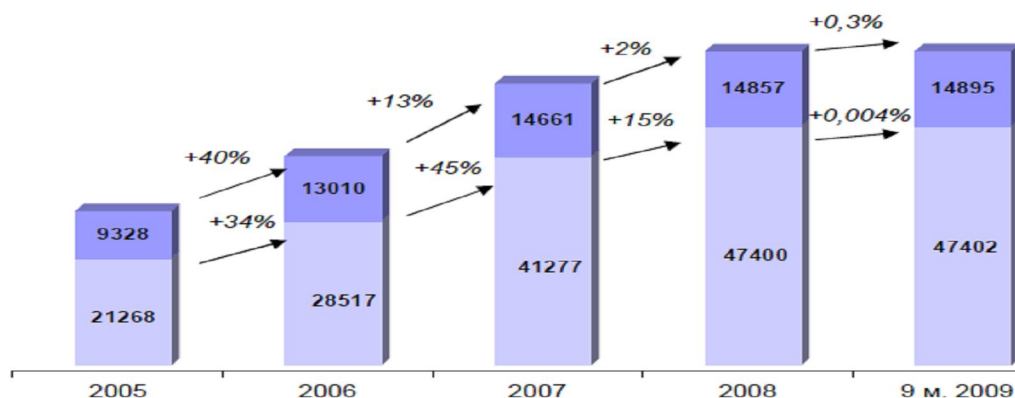

Рис. 3. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів за 2005 – 2008 рр. та 9 м. 2009р [12]

Разом із зростанням кількості учасників НПФ зростають і обсяги сплачених пенсійних внесків. Так, станом на 30.09.09 всіма вкладниками недержавних пенсійних фондів було сплачено 710,1 млн.грн. пенсійних внесків, що на 21,8% більше, ніж на кінець 2008 року (або на 127,2 млн.грн.) [8]. Загальний обсяг пенсійних активів, сформованих пенсійними фондами протягом трьох кварталів 2009 року, зріс на 30,5% та склав 799,1 млн. грн. (2008 рік – 612,2 тис.грн.), див.рис.4 [12]

Станом на 30.09.09 пенсійними фондами було сукупно здійснено виплат (одноразових та на

визначений строк) на суму 71 802,9 тис.грн, див. рис. 5. 20 499 учасникам та 870 спадкоємцям, тобто 4,3% учасників від їх загальної кількості отримали пенсійні виплати протягом 9 місяців 2009 року [12].

У країнах з ринковою економікою пенсійні фонди є найбільш активними інвесторами на ринку довгострокових вкладень. Недержавні пенсійні фонди в Україні обмежуються короткостроковими вкладеннями внаслідок того, що їх фінансові ресурси ще не знайшли належного використання у вітчизняній економіці.

Серед причин, що зараз стримують розвиток недержавних пенсійних фондів, необхідно

також відзначити нестабільність бази доходів підприємств та населення; регіональну диспропорцію та нерівномірність структури промислового виробництва; недосконалість законодавчого регулювання; нерозвиненість фінансових ринків та відсутність умов для довгострокового інвестування пенсійних активів [7,с.295].

М.М. Бабірад визначає такі перешкоди на шляху ефективного розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення на сучасному етапі [2,с.174-180]:

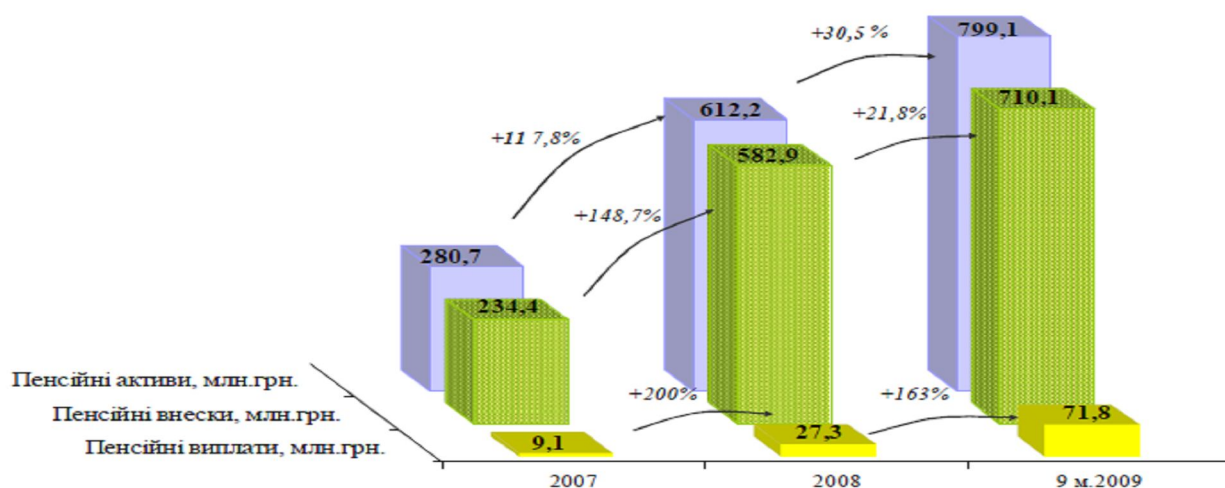

Рис. 4. Динаміка основних показників системи НПЗ станом на 30.09.09 [12]

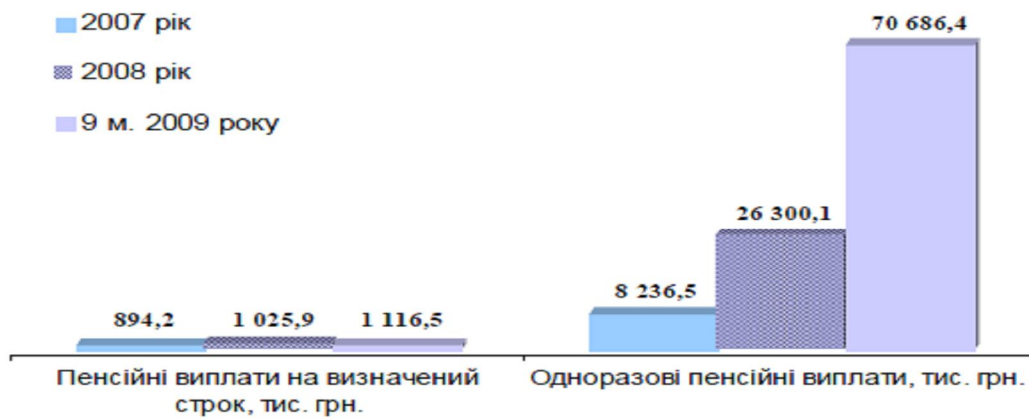

Рис. 5. Пенсійні виплати станом на 30.09.09 [12]

1. Недостатній рівень державної підтримки в сфері пропаганди НПЗ. Населення здебільшого є непоінформованим про концепцію пенсійної реформи в Україні та значення у ній системи недержавного пенсійного забезпечення, що гальмує подальший її розвиток.

2. Недосконалість нормативно-правової бази з питань НПЗ. Сьогодні існує нагальна потреба в опрацюванні та удосконаленні нормативної бази системи НПЗ.

3. Неefективність системи тарифів оплати послуг адміністратора. Система нарахування винагороди адміністраторам не стимулює якісну роботу з обслуговування учасників НПФ, особливо на етапі виплат. Це робить діяльність з адміністрування економічно непривабливою, що може негативно вплинути на якість та ефективність системи.

4. Оподаткування. Невирішені питання стосовно оподаткування та надання податкових пільг у системі недержавного пенсійного забезпечення.

5. Неefективна діяльність фінансового ринку. Досить складною і проблематичною залишається процедура доступу недержавних пенсійних фондів до зовнішніх фінансових ринків, тобто до іноземних інвесторів. Підтвердженням є факт, що у інвестиційних портфелях недержавних пенсійних фондів практично відсутні іноземні цінні папери.

6. Низький рівень довіри населення до нового фінансового ринку як споживача його послуг [2, с.174-180].

На нашу думку, у рамках поліпшення законодавчого забезпечення діяльності недержавних пенсійних фондів необхідно зробити такі кроки:

1) внести зміни до Закону України „Про недержавне пенсійне забезпечення”, зокрема у напрямках:

- удосконалення регуляторних дозвільних процедур НПФ;
- удосконалення моделі управління НПФ;
- удосконалення регулювання адміністраторів.

2) прийняти Закон України „Про обов’язкову професійну пенсійну систему”.

3) прийняти Закон України „Про запровадження накопичувальної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування та внесення змін до деяких законодавчих актів України”.

Говорячи про подальший розвиток та підвищення якості роботи системи недержавного пенсійного вчені наголошують на необхідності чіткого вирішення двох ключових, питань:

перше питання пов’язане із забезпеченням високої якості функціонування системи недержавних пенсійних фондів. Світова практика використовує декілька таких критеріїв, головним з яких вважається показник вартості одиниці пенсійних активів.

Одиниця пенсійних внесків – показник персоніфікованого обліку, який застосовується для визначення та контролю суми пенсійних коштів, що належать учаснику фонду, та обліковуються на його індивідуальному пенсійному рахунку. Одиниця пенсійних висновків визначається як різниця між вартістю пенсійних активів (за ринковою вартістю) на день підрахунку та загальною сумою зобов’язань щодо витрат на оплату послуг всім надавачам таких послуг для фонду, див. формулу 1 [15]:

$$ЧВА_i = ВА_i - З_i \quad (1),$$

де ЧВА – чиста вартість пенсійних активів фонду; ВА – вартість пенсійних активів фонду; З – загальна сума витрат на оплату послуг всім надавачам таких послуг фонду; і – день підрахунку [15].

Визначається шляхом ділення чистої вартості активів пенсійного фонду на загальну кількість одиниць пенсійних внесків у фонді на день підрахунку (без урахування сум пенсійних внесків та коштів, отриманих у день підрахунку)

$$ЧВО_i = ЧВА_i / КОФ_i \quad (2)$$

де, ЧВО – чиста вартість одиниці пенсійних внесків; ЧВА – чиста вартість пенсійних активів фонду; КОФ – загальна кількість одиниць пенсійних внесків фонду; і – день підрахунку [15].

Цей показник дозволяє у будь-який момент [6]:

а) точно, прозоро і достатньо легко визначити та розподіляти між учасниками фонду належний їм інвестиційний прибуток (збиток) враховуючи безперервність процесу внесення вкладів та здійснення виплат недержавними пенсійними фондами. Отже, алгоритм визначення вартості одиниці пенсійних внесків дозволяє правильно визначити суму коштів, які належать кожному учаснику фонду у кожний конкретний момент часу [9];

б) наявність одиниці пенсійних внесків дозволяє легко, у доступній для населення формі стеження за результатами інвестиційної політики фонду (зміна вартості одиниці пенсійного внеску показує приріст чи зменшення накопичень учасника фонду відносно первинного вкладу коштів) [9].

Друге питання, що потребує негайного вирішення, це питання із становленням прозорої, чесної конкуренції на ринку. Воно є похідним від першого, тому що також впливає на якість послуг в системі недержавного пенсійного забезпечення. Для забезпечення прозорої, чесної конкуренції у системі НПЗ, яка б сприяла підвищенню професіоналізму всіх задіяних суб'єктів, необхідно напрацювати механізми публічного, прозорого звітування про роботу таких [9].

На думку А.О. Надточія [11] для того, щоб недержавні пенсійні фонди справляли реальний вплив на національну економіку, необхідні такі передумови:

- поглиблена участь у системі недержавного пенсійного забезпечення роботодавців, профспілки, населення;
- значні суми пенсійних активів, що досягається або значною кількістю учасників, або значними пенсійними внесками;
- розвинутий фінансовий ринок;
- достатня кількість цінних паперів підприємств реального сектора економіки на фінансовому ринку країни;
- наявність фінансових інструментів належної кількості та якості;
- прогнозована політика держави [11, с.142-146].

Висновки. Для вирішення істотних проблем щодо розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні можна запропонувати такі стратегічні орієнтири:

- забезпечити стимулювання вкладників до участі у системі недержавного пенсійного забезпечення, зокрема створення механізму надійного

інвестування коштів, тобто забезпечення ефективного страхування пенсійних вкладів громадян, проведення державними органами постійного аналізу та контролю фінансової діяльності недержавних пенсійних фондів, популяризувати діяльність недержавних пенсійних установ на державному рівні;

- сформувати інструменти захисту пенсійних вкладів громадян з метою захисту прав та інтересів вкладів та учасників;

- вдосконалити нормативно-правові умови функціонування недержавних пенсійних фондів шляхом прийняття законів „Про обов'язкову професійну пенсійну систему”, „Про запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та внесення змін до деяких законодавчих актів України”;

- на етапах становлення системи недержавного пенсійного забезпечення вдосконалити систему адміністрування виплат та послабити податковий тиск на недержавні пенсійні фонди;

- відкрити доступ до недержавних пенсійних фондів іноземних інвестицій.

Перспективними напрямками досліджень у цьому сенсі будуть розробки системи організації та контролю діяльності недержавної пенсійної системи, забезпечення ефективності її функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх Т. М. Страхування : підручник / [Т.М. Артюх, В.Л. Бабко, А.В. Бутанський та ін.]. – К., 1998. — 526 с.
2. Бабірад М.М. Оцінка стану недержавного пенсійного забезпечення в Україні та перспективи його розвитку / М.М. Бабірад, В.В. Оліярник // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2008, вип. 18.9. – С. 174- 180.
3. Волощук Г.О. Наукове забезпечення бюджетного процесу: Генеза. Теорії. Перспективи / Г.О. Волощук, Ю.В. Пасічник — К. : Міленіум, 2003. — 272 с.
4. Гошовська В.А. Недержавне пенсійне забезпечення як нова парадигма соціальних гарантій в Україні / В.А.Гошовська // Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 січня 2003 р. / Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки при РНБОУ, Українське агентство фінансового розвитку. – К., 2003. – 162 с.
5. Грем'яцька К.А. Регулювання та контроль у системі недержавного пенсійного забезпечення / К.А. Грем'яцька // Державне будівництво. - Харків: 2007. - №1. - С. 89.

6. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 15 грудня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. -2005. - №47-48. - С. 372.

7. Кондрат І.Ю Особливості функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні / І.Ю. Кондрат, М.Б. Юринець // Науковий вісник НЛТУ „Львівська політехніка”. - 2003. - С. 294-298.

8. Лібанова Е. М. Людський розвиток регіонів України: методика оцінки та сучасний стан / [Е.М. Лібанова, Н.С. Власенко та ін.] // Рада з вивчення продуктивних сил України НАНУ ; ПРООН. — К. : СПД Савчина, 2002. — 123 с.

9. Матеріали всеукраїнської наради з питань розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.pension.kiev.ua/files/fsr_event_6jun08.pdf.

10. Момотюк Л. Є. Державне фінансування соціальних гарантій населення України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01. / Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. — К., 2005. — 18 с.

11. Надточій А.О Аналіз досвіду недержавних пенсійних фондів /А.О. Надточій // Держава та регіони: серія: Державне управління. - 2009. - № 1. - С. 142-146.

12. Підсумки діяльності недержавних пенсійних фондів станом на 30.09.09: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/1058.html>.

13. Скуратівський В. А. Основи соціальної політики: навч. посіб. // В.А. Скуратівський, О.М. Палій / Міжрегіональна академія управління персоналом. — К. : МАУП, 2002. — 200 с.

14. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування : навч. посіб. / Б.І. Сташків // — К. : Знання, 2007. — 567 с.

15. Хендрікс Г. Міжнародний експерт з пенсійних питань на 2008 рік: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.capitalmarkets.kiev.ua/download/ghendricks_10dec08_int_stand.pdf.

16. Шевчук П. І. Соціальна політика : навч. посіб. / П.І. Шевчук // — Л. : Світ, 2003.

УДК 331.101.262:17

Гальків Л. І., Миськів Г. В.

ЛЮДСЬКЕ ЩАСТЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Узагальнено складові людського щастя, якості та тривалості життя, обґрунтовано їх вплив на розвиток людського капіталу

Ключові слова: людський капітал, людське щастя, людський розвиток, вартість життя, якість життя

Galkiv L. I.

HUMAN HAPPINESS AS A FACTOR OF HUMAN CAPITAL

Generalized elements of human happiness, and quality of life, grounded their impact on the development of human capital

Keywords: human capital, human happiness, demography, human development, quality of life, cost-ofivingf-living

Вступ. Сучасна економічна наука при дослідженні капіталу значно розширює перелік елементів нагромадженої праці, включаючи до його складу надбані знання і навички (в тому числі й професійно-кваліфікаційні), а інвестиції на їх здобуття визначає як людський капітал [1, с.169]. У цьому словосполученні прикметник вказує на те, що капітал втілений в особі людини, тобто в ньому присутня антропологічна складова, а іменник – що

він підпадає під вироблене науковою думкою визначення капіталу (джерело майбутніх доходів).

Превалювання значення людського капіталу у формуванні вартості в умовах інформаційної економіки зумовлює необхідність дослідження чинників, котрі стимулюють розвиток людської складової економічного комплексу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники неодноразово намагалися з'ясу-